

BASISMODEL OF METATHEORIE?

- **Snellen, A. (m.m.v. R. van der Drift)** (2014^{4R}). **Basismodel voor methodische hulp- en dienstverlening in het sociaal werk: Een eclecticisch-integratieve aanpak.** Bussum: Coutinho. (€ 34,50, 432 pp.)

Toen ik als kersverse hogeschooldocent filosofie en ethiek aan de slag ging bij de opleiding maatschappelijk werk in Arnhem werd ik geconfronteerd met een voor mij nieuwe betekenis van methodiek. Het ging niet om filosofische methoden voor reflectie of om wetenschappelijke methoden voor onderzoek maar om professionele methoden voor hulpverlening. Om daar enigszins greep op te krijgen, las ik enkele algemene boeken erover, onder andere van Egan en Winkelaar. Juist door de onderlinge verschillen tussen de boeken kreeg ik al snel greep op de kern van de agogische methodiek: een min of meer rationele fasering van het praktijkhandelen. De boeken verschilden inhoudelijk van elkaar in het aantal en de precieze aanduiding van de fasen. Verder zat het

verschil vooral in de striktere of ruimere afbakening van wat allemaal wel of niet tot methodiek gerekend diende te worden: alleen kunnen of ook mogen en moeten, alleen doen of ook denken, alleen aanpak of ook attitude, alleen mens of ook maatschappij, etc.? Verder vielen natuurlijk verschillen op in de mate van toegankelijkheid, diepgang, complexiteit en dergelijke. Het boek *Basismodel voor de methodische hulp- en dienstverlening in het sociaal werk*, waarvan recentelijk een gewijzigde herdruk is uitgekomen, behoort duidelijk tot de meer omvattende en diepgravende benaderingen van methodiek. De auteur(s) pleit(en) voor een integratieve en eclectische manier van werken. Het boek is sinds het eerste verschijnen in 1997 een klassieker. Het bevat een schat aan informatie over methodiek en kan dan ook beschouwd worden als verplichte kost voor alle maatschappelijk werkers die hun beroep serieus nemen. Toch kun je enkele kanttekeningen bij de opzet en de uitwerking plaatsen.

Om te beginnen maakt de auteur het zijn lezers bepaald niet gemakkelijk. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat dezelfde boodschap ook beknopter en klantvriendelijker (meer *client centered*) kan worden verkondigd. Het begrippenkader – ‘configuraties’ en ‘modaliteiten’ – heeft een tamelijk technische bijklank en

staat ver af van het gangbare taalgebruik in de sector. De vele schema's zijn over het algemeen weinig toegankelijk, onder andere omdat ze te weinig rekening houden met de intuïtieve ruimtelijke benadering van een schema door lezers. Zo blijkt een schema bijvoorbeeld eigenlijk een tabel te zijn. Ook bevatten ze een overdaad aan informatie, zoals twee aggregatieniveaus in één overzicht. De literaire citaten zullen de afstand van de gemiddelde lezer tot het boek eerder vergroten dan verkleinen. De lezer kan al met al gemakkelijk verdwalen voordat hij of zij de toegang tot de schatkamer heeft gevonden.

Belangrijker nog is dat in het boek inzicht in de spanning tussen theorie en praktijk lijkt te ontbreken. Het boek presenteert zich als een basismodel voor methodische hulp- en dienstverlening, en dat roept toch de verwachting op dat het boek een praktisch houvast biedt voor het professionele handelen. In het voorwoord benadrukt de auteurs dat het primair een theorieboek betreft. Deze dubbelheid spreekt ook uit wat het boek zegt te beogen. Enerzijds wordt gesproken van het systematisch analyseren van en kritisch reflecteren op het methodisch handelen, en daarvoor biedt het boek een uitstekende houvast. Anderzijds wordt echter ook gesproken van een houvast voor het weloverwogen maken en verantwoorden van methodische keuzes, en deze pretentie lijkt het boek niet waar te maken.

De auteur benadrukt dat het boek wel de ingrediënten maar niet het recept beschrijft. Daarmee bedoelt hij ongetwijfeld ook dat maatschappelijk werk te complex is om in boekvorm standaardoplossingen aan te dragen, en dat is helemaal juist. Maar ongewild wordt daarmee ook benadrukt dat het boek sterk is in de analyse maar zwak in de synthese. Hoe de professional van al die analytische ingrediënten een voedzame en verteerbare synthese moet brouwen

of bakken blijft onduidelijk. Er zijn vast studenten die dit analysekader tot in de puntjes beheersen en er in de praktijk toch niet veel van terechtbrengen, terwijl er omgekeerd studenten zullen zijn die niets met dit kader aan kunnen vangen maar in de praktijk uitstekend functioneren. En dat lijkt te betekenen dat het type analytische reflectie dat in het boek centraal staat niet van doorslaggevend belang is voor professioneel handelen; relevanter lijkt de praktijkreflectie die op verhelderende wijze is beschreven door Schön, een auteur die in de literatuurlijst van dit boek ontbreekt.

De analytische reflectie is vooral relevant voor de meer overkoepelende aspecten van het beroep. Zo is de positionering van maatschappelijk werk ten opzichte van andere disciplines nog steeds zeer verhelderend. (De auteur spreekt inmiddels van ‘sociaal werk’ maar het stuk leunt nog steeds zwaar op het maatschappelijk werk.)

Minder goed pakt deze analyse bijvoorbeeld uit bij het onderscheiden van vier verschillende typen van handelen in de hulpverlening. Naast het op Habermas gebaseerde onderscheid tussen communicatief en strategisch handelen onderscheidt de auteur tevens emancipatorisch en instrumenteel handelen. Dit begrippenkader gebruikt hij echter niet consistent. Zo verbindt hij strategisch handelen in zijn omschrijving expliciet met eigen profijt, terwijl de daarop volgende voorbeelden van strategisch handelen door hulpverleners beslist niet betrekking hebben op het najagen van eigenbelang.

Belangrijker is dat het begrippenkader in hoofdzaak uit een politiek discours stamt en geen recht doet aan de eigenheid van de agogische beroepspraktijk. Communicatie is een middel in een agogische relatie, en dat houdt in dat soms transparantie is geboden maar soms juist ook niet; judoachtige technieken werken bijvoorbeeld per definitie niet wanneer daar transparant over wordt gecom-

municeerd. Een agogische relatie is per definitie doelgericht en dus strategisch, maar daarbij staat niet eigenbelang van de professional centraal. Een agogische relatie is per definitie ook instrumenteel, maar dat hoeft niet ten koste te gaan van het respecteren van de intrinsieke waardigheid van de cliënt. En emancipatie als kwalificatie is sterk afhankelijk van het gehanteerde referentiekader, en kan dus letterlijk altijd worden onderbouwd en weerlegd. Spreken van een maatschappijkritische invalshoek, zoals in dit boek gebeurt, is dan te gemakkelijk. De typen van hulpverleningshandelen die worden onderscheiden leiden, kortom, tot een vorm van analytische reflectie die professionals niet helpt om op een verantwoorde wijze beslissingen te nemen.

DOOR ED DE JONGE